

Demokratikleşme Paketi Üzerine

Henüz kamuoyu ile resmi olarak paylaşılmamış olsa da siyasiler tarafından zaman zaman yapılan açıklamaları bir araya getirerek “**demokratikleşme paketi**”nin içeriği hakkında yorum yapmak artık mümkün gözüküyor. İhtiyatı elden bırakmadan ve sonda söylenmesi gerekeni başta söylemek gerekirse açıklanacak olan paket, Kürt sorununu çözmek için yetersiz belki ama süreci devam ettirmek ya da oyunda kalmak için yeterli. Paket devletin üniter niteliğini tartışma konusu yapıp sorunu siyasi yoldan çözecek federal devlet ya da İspanya modeli bölgesel devlet tekniklerine kapalı. Anlaşılan sürecin başlangıcındaki iyimser hava dağılmış olmalı ki çözüm zamana ve tedrici adımlara bırakılmış; ilaç tedavisi cerrahi bir müdahaleye tercih edilmiş. Burada kritik soru ise cerrahi müdahalelere girmeksizin çözüme yönelik atılacak adımların “**zaman**” ve “**dış çevresel**” faktörler göz önüne alındığında hastalığı tedaviye kifayet edip etmeyeceği...

Kamuoyuna yansıdığı kadarı ile demokratikleşme paketinde sorunun çözümüne yönelik olarak işaret edilmesi gereken üç nokta var: “**terör örgütü üyelerine örtülü af**”, “**dil yasaklarının kaldırılması**” ve pozitif tedbirlerle “**Kürtçe’nin kamusal alanda kullanımı**”.

Terör Örgütü Üyeleri için Örtülü Af

Geçmiş yıllarda çok sayıda terör örgütü üyesi kendi istekleriyle örgütten ayrılmalarına ve yargılandıkları mahkemelerde pişmanlık ya da topluma kazandırma yasalarından yararlanmak istemelerine rağmen, ilgili yasaların yürürlükten kalkması ve süreli yasa olmaları nedeniyle çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştı. 2005 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu “**etkin pişmanlık**” kurumu ile bu durumdaki örgüt üyelerinin yeni pişmanlık yasalarını beklemelerine gerek kalmadan serbest kalmalarının önünü açtı.

Gerçekten de Türk Ceza Kanunu’na göre bir örgüt üyesi, suçun işlenişine iştirak etmemiş ve gönüllü olarak örgütten ayrılmış ise kendisine ceza verilmez. Suçun işlenişine iştirak etmeden yakalanmış bir örgüt üyesinin ise etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için “**örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli bilgi vermesi**” gerekir.

Bu iki durumdan farklı olarak suç işlemiş bir örgüt üyesinin etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için aynı anda şu iki koşulun bir araya gelmiş olması gerekir:

- **Gönüllü olarak teslim olma.**
- **Örgütün yapısı ve faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili bilgi verme.**

Gelinen noktada neredeyse tamamının suç işlemiş konumda olmaları ve geçmişte Habur'dan girişler örneğinde olduğu gibi pişmanlık göstermeyip işlenen suçlarla ilgili bilgi vermemeleri nedeni ile terör örgütü üyelerinin etkin pişmanlıktan yararlanmaları Kanun çerçevesinde bugün mümkün görünmüyor.

Şimdi, anlayabildiğimiz ve kamuoyu ile paylaşıldığı kadarı ile açıklanacak olan pakette örgüt ve işlenen suçlarla ilgili itirafta bulunma ve bilgi verme zorunluluğu kaldırılıyor. Kanaatimizce böylesi bir düzenleme etkin pişmanlık kavramının sınırlarını aşar. Zira kavram olarak etkin pişmanlık, kişinin işlediği bir suçtan dolayı hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın kendiliğinden nedamet duyması, pişman olması ve bu pişmanlığını iç âlemin de muhafaza etmekle yetinmeyerek dışa vurması, dış âleme bazı hareketleriyle yansıtması durumudur.

Şu halde itirafta bulunmadan ve bilgi vermeden etkin pişmanlıktan yararlanmak mümkün olamaz. Bu durumda yapılacak düzenleme olsa olsa örtülü bir af olarak nitelenebilir. Af ilan etmenin siyasi maliyetini hesaba katan iktidar belli ki Ceza Kanunu ya da Terörle Mücadele Kanunu'na eklenecek geçici bir madde ile sorunu çözmeye çalışacak.

Eğer düzenleme bir af kanunu niteliği taşıyacak ise ilgili düzenlemenin TBMM üye tamsayısının 3/5 çoğunluğu ile çıkarılması gerekir. Aksi durum Anayasa'ya açık aykırılık teşkil eder.

Kuşkusuz bu yöndeki bir af kanunun toplum vicdanını ne derece yaralayacağı tartışılabilir. Ancak daha tartışmalı bir konu PKK üyelerinin bu aftan yararlanmak isteyip istemeyecekleri. Çünkü Suriye'nin kuzeyindeki gelişmeler nedeni ile PKK belki de tarihinde hiç olmadığı kadar silahlı elemana muhtaç...

Dil Yasaklarının Kaldırılması

Avrupa mekânında tarihsel olarak ulus-devletin inşa süreci, resmi bir devlet dilinin toplumun bütün katmanlarına yukardan aşağıya aktarıldığı etkin ve merkezi bir dil politikasına paralel ilerler. Dil tekse, toplum ve giderek devlet de tektir. Avrupa ülkelerinde resmi dilin tekliği ile ulusun tekliği ve bölünmezliği arasında koşut bir ilişki vardır. Avrupa'da ulus-devletler ancak toplumsal bütünleşme noktasındaki kaygılar hafifledikten, "ulus" inşa edildikten -ya da uluslaşma aşamasında belli bir eşik aşıldıktan- sonra dil politikalarını yumuşatır ve marjinal durumda kalan azınlık ve bölgesel dilleri korumaya yönelik politikalar üretir. Pek çok Avrupa ülkesinde bu süreç 60'lı yıllarda başlar. Toplumsal bütünleşme sorununun hâlâ can aldığı İspanya'da 1978 Anayasası ile sorun çözülmüş görünse de tartışma devam eder. Fransa'da ise dil politikası ancak 80'li yıllarda yumuşama işaretleri gösterir.

Türkiye'ye gelince... Türkiye'de resmi dilin Türkçe olması ve kullanılması zorunluluğu, kuşkusuz vatandaşların resmi makamlarla yaptığı iş ve işlemler için geçerlidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin iş ve işlemlerini resmi dilde yapmaları Türkiye'de uzun seneler boyunca *“bir zorunluluk ve ulus-devlet olmanın gereği”* olarak algılanmıştır. Bu açıdan, ulus-devletin inşa sürecinde Türkiye'de izlenen dil politikalarının Avrupa'da -özellikle Fransa'da- izlenen politikalarından farklı olduğu söylenemez. Şu kadar ki, sürecin belli bir aşamasında Avrupa'da ulus-devletler tarihlerinin karanlık sayfaları ile tedrici olarak yüzleşir ve dil politikalarını yumuşatır. Türkiye ise aynı yüzleşmeyi zamanında yapamaz ve yüzleşme, Cumhuriyet değerleri ile yapılan sert bir hesaplaşmaya dönüşür.

Bugün gelinen noktada dil yasaklarının kaldırılmasını olumlu bir adım olarak karşılamak gerekir ve bunun için birkaç kanunda değişikliğe gitmek gerekir:

Geçmişte İl İdaresi Kanunu'nun (Madde 2/D-2) *“Türkçe olmayan ve itibasa meydan veren köy adları, alakadar Vilayet Daimi Encümeninin mütalaası alındıktan sonra, en kısa zamanda Dahiliye Vekaletince değiştirilir”* hükmü uyarınca pek çok yerleşim yerinin adı değiştirilmişti. İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun da (Madde 1) *“Türk tabiiyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dahilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmağa mecburdurlar”* hükmüne yer vermekte idi. Bugün her iki kanunda değişikliğe gidilerek yer adlarına ilişkin yetkinin İçişleri Bakanlığından alınarak mahalli idare organlarına verilmesi; İktisadi müesseselere ilişkin kanunda da “her nevi” ifadesinin kaldırılarak Kanun'un uygulama alanının daraltılması gerekmektedir.

Kuşkusuz daha önemli bir konu siyasi parti ve seçim faaliyetlerine ilişkindir. Siyasi Partiler Kanunu'na göre *“Aday adayları, (...) Türkçe'den başka dil ve yazı kullanamazlar.”* (Madde 43/3), *“Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe' den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar.”* (Madde 81/c) Halihazırda bu iki düzenlemenin kaldırılması için CHP milletvekilleri tarafından verilmiş kanun teklifinin TBMM gündeminde beklediğinin altını çizmekte yarar var.

Anadilde Kamu Hizmeti

Dil yasaklarının kaldırılmasından farklı olarak “anadilde kamu hizmeti” konusu devletin pozitif tedbirlerini gerektireceğinden ihtiyatla karşılanması gereken zorlu bir konudur. Çünkü anadilin kamusal hayatta kullanımının her zaman için devleti sınırları içerisinde bir tür dilsel “*balkanlaşma*”ya zorlama ve bireyleri dilsel tercihlerle tanıştırmak vatandaşlar arasındaki eşitliğe zarar verme ihtimali vardır. Daha da ileri giderek anadilde kamu hizmetinin “*yeni etnik düzen*”i teşvik edeceği söylenebilir. Bunun için İspanya’da Katalan özerk bölgesinde yaşananları gözlemek yeterlidir.

Daha iyi bir örnek ise Albert Camus’nün “*Evet, benim bir vatandaşlığım var: Fransızca!*” dediği Fransa’dan verilebilir. Fransa, amacı Avrupa’nın kültürel mirası durumundaki bölgesel dilleri yok olmaktan kurtarmak ve kamusal alanda kullanımına ilişkin hukuki çerçeveyi belirlemek olan “Azınlık ve Bölgesel Diller Avrupa Şartı”nı 7 Mayıs 1999’da imzalamıştı. Ne var ki Anayasa Mahkemesi 15 Haziran 1999 tarihli kararı ile Şart’ın onaylanmasını anayasaya aykırı buldu.

Mahkeme’ye göre Şart’ın kimi hükümleri “Cumhuriyet”in kurucu değerlerine aykırı idi. Mahkeme’nin yorumunda, Şart’ın azınlık ve bölgesel dillerin yalnızca özel hayatta değil kamusal hayatta da kullanımına ilişkin tedbirler öngörmesi Anayasanın 2. Maddesindeki “*Cumhuriyetin dili Fransızcadır*” ifadesine aykırılık teşkil ediyordu. Gene Şart’ın önsöz ve 7. Maddesinde dili “*konuşanlar*” yerine “*grup*” kavramının kullanılması da “Fransız ulusu” dışında inanç, dil ve kültür olarak ayrı bir topluluğun varlığı; ve giderek bu topluluğa ait kolektif hakların kabulünü zorunlu kılıyordu. Bu kabul ise Anayasa’nın 1. Maddesindeki Cumhuriyet’in “bölünmezliği” ilkesine aykırı idi.

Evet, bugün Avrupa’da pek çok ülkenin azınlık ve bölgesel dillerin kamu alanında da kullanımına kapı açtığı görülür. Ancak dikkatli bir analizle burada söz konusu olanın marjinal konumda bulunan ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan diller olduğu gerçeğini görmek gerekir. Türkiye’de Kürtçe’nin konumu ise bütünü ile farklıdır. Kültürel alanın ve sivil toplumun dışına taşarak Kürtçe’nin kamusal alanda kullanımının önünü açmak kanaatimizce bilinmeyen tehlikeli sulara girmek demektir. Böylesi bir adımı soruna siyasi çözüm bulmadan atmak fazla aceleci davranmak olur.

Dr. Engin Selçuk

İ.Ü SBF Hukuk Bilimleri A.B.D Başkanı ve TASAM Direktörü